

PROGRAM PROFILAKTYCZNY

**ZESPOŁU PAŃSTWOWYCH PLACÓWEK
KSZTAŁCENIA PLASTYCZNEGO IM. JANA CYBISA**

W OPOLU

Podstawy prawne szkolnego Programu Profilaktyki

- Ustawie o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r. z późniejszymi zmianami (tekst jednolity Dz.U. z 2004 r., Nr 256 poz. 2572; obowiązuje od 17 grudnia 2004 r.).
- Ustawie o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z dnia 26 października 1982 r. (tekst jednolity - Dz. U. z 2002r. Nr 147, poz.1231; Dz. U. z 2007r. Nr 70, poz. 473).
- Ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii z dnia 29 lipca 2005 r. (Dz.U. z 2005r. Nr 179, poz. 1485 z późniejszymi zmianami: Dz. U. z 2006r. Nr 7 poz. 47 i 48; Dz. U. z 2006r Nr 66 poz. 469; Nr 120 poz. 826).
- Ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982 r. (tekst jednolity: Dz.U. z 2002 r. Nr 11, poz. 109 z późniejszymi zmianami)
- Ustawie o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych z dnia 9 listopada 1995 r. (tekst jednolity: Dz.U. Nr 10. z 1996 r., poz. 55 z późniejszymi zmianami: 1997r. Nr 88, poz. 554 i Nr 121, poz. 770; 1999 r. Nr 96, poz.1107; 2003 r. Nr 229, poz. 2274).
- Ustawie o zmianie ustawy o ochronie zdrowia psychicznego z dnia 23 lipca 2008r. (Dz. U. z 2008r. Nr 180 poz. 1108). Ustawie o ochronie zdrowia psychicznego z dnia 19 sierpnia 1994 r. (Dz.U. Nr 111, poz. 535; z późniejszymi zmianami - Dz.U. Nr 113, poz. 731 z 1997 r., Dz.U. Nr 141, poz. 1183 z 2005 r.).
- Ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 29 lipca 2005 r. (Dz.U. Nr 180, poz. 1493). Rozporządzeniu MENiS z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2003 r., Nr 11, poz. 114).
- Rozporządzeniu MENiS z dnia 31 stycznia 2003 r. w sprawie szczegółowych form działalności wychowawczej i zapobiegawczej wśród dzieci i młodzieży zagrożonej uzależnieniem (Dz. U. Nr 26. z 2003 r., poz. 226).
-

Programy narodowe i krajowe:

- Narodowy Program Zdrowia (2007 - 2015)
- Narodowy Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (2006 - 2010)
- Krajowy Program Przeciwdziałania Narkomanii (2006 - 2010)
- Program Zwalczania AIDS i Zapobiegania Zakażeniom HIV (2007 - 2011)
- Program Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży (2004 - 2014)
- Narodowy Plan Działań na rzecz Dzieci (2004 – 2012)
- Narodowy Program Zdrowia (2007 - 2015)
- Narodowy Program Ochrony Zdrowia Psychicznego (2009 - 2013)
- Program Ograniczania Zdrowotnych Następstw Palenia Tytoniu w Polsce (2008-2011)
- Rządowy Program „Bezpieczna i Przyjazna Szkoła” (2008-2013)

I. Wstęp.

Profilaktyka „to proces, który wspiera człowieka w prawidłowym rozwoju i zdrowym życiu” (Z. B. Gaś, 2003). Jest także jednym ze sposobów reagowania na rozmaite zjawiska społeczne, które oceniane są jako szkodliwe i niepożądane. Ocena skłania do traktowania takich zjawisk w kategoriach zagrożeń i podejmowania wysiłków w celu ich eliminacji lub choćby ograniczenia. Powszechnie uważa się, że skuteczna profilaktyka jest optymalnym sposobem hamowania rozwoju lub ograniczania skali zjawisk uznanych za dolegliwe społecznie. Głównie z tego względu jest znacznie bardziej opłacalna niż kosztowne działania zaradcze konieczne w sytuacji, gdy wzrasta skala niepożądanych zjawisk.

Działania profilaktyczne (zapobiegawcze, korekcyjne) tworzą więc warunki do sprawnej realizacji procesu wychowawczego. Profilaktyka zagrożeń rozwoju psychofizycznego młodzieży powinna znaleźć się w opracowanym przez placówkę oświatową **Szkolnym Programie Profilaktyki**.

Głównym celem profilaktyki szkolnej jest rozpoznawanie czynników hamujących bądź zaburzających rozwój ucznia, sprzyjających zachowaniom ryzykownym i korygowanie, ograniczanie bądź eliminowanie ich destrukcyjnego wpływu poprzez systematyczne, konsekwentne i spójne działania całej społeczności szkolnej.

II. Założenia teoretyczne programu.

1. Teoria zachowań ryzykownych młodzieży.

Do zachowań ryzykownych zalicza się następujące zjawiska:

- używanie środków psychoaktywnych (narkotyki i leki),
- picie alkoholu,
- palenie papierosów,
- przedwczesną aktywność seksualną,
- agresję i przemoc,
- łamanie przepisów prawa.

Do najczęściej wymienianych motywów tych zachowań należą:

- **motyw ucieczki:** od problemów rodzinnych, samotności i lęku, pustki i monotonii, problemów w kontaktach interpersonalnych
- **motywy egzystencjalne:** pustka wewnętrzna, brak celów życiowych, poczucie bezsensu,
- **motyw poszukiwań:** ciekawość ,chęć przeżycia czegoś niezwykłego,
- **motywy hedonistyczne:** dążenie do przyjemności, odprężenia się i zrelaksowania, kulturowo i środowiskowo wzmacniany model osiągania przyjemności
- **motywy prestiżowe:** chęć pokazania się bardziej dorosłym, ważnym, niezwykłym, wyjątkowym.

Różne zachowania problemowe są przejawem nieprawidłowego przebiegu procesu przystosowywania się. W przypadku zaburzeń relacji młodego człowieka z domem rodzinnym, szkołą czy grupą rówieśniczą podejmowanie zachowań ryzykownych może być jego jedynym sposobem rozwiązywania problemów, umożliwiającym zaspokojenie bardzo ważnych dla niego potrzeb życiowych, których nie potrafi bądź nie może osiągnąć w inny sposób.

Czynniki ryzyka.

Nie wszyscy młodzi ludzie podejmują działania ryzykowne. **Interaktywny** model funkcjonowania człowieka wyjaśnia zachowania jednostki jako wypadkową oddziaływania wielu czynników tkwiących w samym człowieku

i wywodzących się z jego otoczenia. Ryzyko zachowań nieprawidłowych zwiększają szczególnie:

- niestabilność emocjonalna, niski poziom tolerancji na frustrację,
- brak zdolności do wysiłku i umiejętności rozwiązywania problemów,
- obniżone poczucie własnej wartości, silna potrzeba samorealizacji,
- niewłaściwe relacje rodzinne,
- deficyty umiejętności życiowych, interpersonalnych i społecznych,
- zaburzenia w rozwoju psychofizycznym,
- brak wyraźnego i konsekwentnego systemu wychowawczego rodziców,
- tolerancja dla zachowań destrukcyjnych w środowisku rodzinnym i społecznym,
- wysoki poziom konfliktów, przemoc i patologie życia rodzinnego i społecznego
- niepowodzenia w realizacji zadań edukacyjnych, problemy w funkcjonowaniu w roli ucznia.

Czynniki chroniące.

Do najważniejszych czynników chroniących psychologowie zaliczają:

- silną więź emocjonalną z rodzicami,
- prawidłowe relacje w rodzinie, zaspokajanie potrzeb emocjonalnych dziecka przez rodziców, adekwatne do jego potrzeb rozwojowych oddziaływanie wychowawcze rodziców,
- zainteresowanie nauką szkolną, motywację do pogłębiania wiedzy o otaczającej rzeczywistości, rozwoju intelektualnego,
- rozumienie i szanowanie praw, norm, wartości i autorytetów społecznych,
- oparcie w wyrazistym systemie wartości, regularne praktyki religijne,
- satysfakcjonujące relacje z rówieśnikami, przynależność do pozytywnej grupy,
- prawidłowo rozwinięte umiejętności życiowe i psychospołeczne.

2. Modele konstruowania programów profilaktycznych.

Realizatorzy programów profilaktycznych (J.Mellibruda, praktycy zrzeszeni w Polskim Towarzystwie Psychologicznym i Towarzystwie Psychoprofilaktycznym) wyodrębnili główne nurty, podejścia do konstruowania programów profilaktycznych:

a/ **model „racjonalno-poznawczy”** – opierający się na założeniu, że dostarczenie odpowiednich i rzetelnych informacji o zachowaniach ryzykownych, środkach uzależniających i szkodliwych skutkach ich używania spowoduje, że młodzi ludzie będą umieli i chcieli podejmować właściwe decyzje.

b/ **model „ćwiczenia umiejętności odmawiania i podejmowania samodzielnych decyzji”** – oparty jest na założeniu, że młodym ludziom oprócz wiedzy o szkodliwości pewnych zachowań niezbędna jest również umiejętność „mówienia NIE” w sytuacjach presji, wywierania nacisku lub zachęcania do zachowań ryzykownych. Bez odpowiedniego treningu umiejętności, w trudnych sytuacjach podejmowania samodzielnych decyzji, młody człowiek nie będzie potrafił podjąć właściwej decyzji.

c/ **model „promocji zdrowia”** – jego podstawą jest przekonanie, że zamiast straszyć młodzież negatywnymi skutkami zachowań lepiej ryzykownych lepiej skierować jej uwagę na to, co zdrowe i pożyteczne, co daje radość i poczucie zadowolenia z życia i z samego siebie. W ten sposób młodzi ludzie nauczą się dbać o swoje dobre samopoczucie fizyczne, psychiczne, społeczne i duchowe.

d/ **model „psychologiczny”**- jest ukierunkowany na rozwijanie uniwersalnych umiejętności psychologicznych pomocnych w radzeniu sobie z trudnymi sytuacjami życiowymi, w kontakcie z innymi ludźmi i z samym sobą. Umacnianie poczucia własnej wartości, uczenie się radzenia ze stresem i z przykrymi emocjami przyczyni się do podejmowania racjonalnych decyzji i konstruktywnego rozwiązywania problemów życiowych.

Badania oceniające skuteczność różnych modeli profilaktyki wykazały, że zdecydowanie należy wykraczać poza propozycje pierwszego modelu. Najbardziej optymalne jest łączenie elementów występujących we wszystkich wspomnianych wyżej modelach (J. Mellibruda).

III. Opis i diagnoza środowiska realizacji programu.

Miejszem realizacji programu jest Zespół Państwowych Placówek Kształcenia Plastycznego, a uczestnikami **młodzież, nauczyciele i rodzice uczniów**.

Zespół obejmuje następujące placówki:

- Ogólnokształcącą Szkołę Sztuk Pięknych – cykl kształcenia trwa 6 lat, obejmuje etap gimnazjalny i ponadgimnazjalny,
- Publiczne Liceum Plastyczne – cykl kształcenia trwa 4 lata,
- Ognisko Plastyczne.

W naborze uczniów nie obowiązuje rejonizacja, uczniowie pochodzą z różnych środowisk: wiejskich, małomiasteczkowych i miejskich, zróżnicowanych kulturowo i ekonomicznie. Część młodzieży zamiejscowej mieszka w bursie, część dojeżdża codziennie do szkoły z pobliskich miejscowości. Niewątpliwie wpływa to na proces ich dorastania, usamodzielniania się i zmniejsza możliwość kontroli i bezpośredniego wpływu rodziców na ich zachowania i codzienne decyzje.

Diagnozę potrzeb młodzieży i występujących problemów sporządzono na podstawie:

- obserwacji uczestniczącej,
- wywiadów dotyczący uczniów, ich funkcjonowania zadaniowego oraz w relacjach interpersonalnych i typowych sytuacjach społecznych,
- konsultacji indywidualnych nauczycieli i wychowawców klas,
- grupowego rozwiązywania problemów wychowawczych w zespole wychowawczym
- interwencji profilaktyczno-wychowawczej wobec ucznia, rodziców,
- interwencji wychowawczej wobec klasy,
- konsultacji indywidualnych i poradnictwa dla rodziców i uczniów,
- indywidualnej pomocy psychologicznej dla uczniów i rodziców.

Katalog problemów :

- trudności dydaktyczne warunkowane subiektywnie: problemami emocjonalnymi obniżającymi motywację ucznia, trudnościami adaptacyjnymi /n.p. pierwsze mieszkanie poza domem rodzinnym, nowa grupa i inne warunki życia/, brak dojrzałości i niezbędnych do sprawnego samodzielnego działania umiejętności życiowych i psychospołecznych;
- trudności wychowawcze warunkowane rozwojowo, np. zachowania opozycyjno-buntownicze, chwiejność emocjonalna, impulsywność, drażliwość i niska odporność na stres, problemy w radzeniu sobie z przykrymi uczuciami: złością, niezadowolaniem, smutkiem, oraz

z niepowodzeniem lub brakiem gratyfikacji, wysoka wrażliwość na ocenę zewnętrzną /rówieśników, nauczycieli, rodziców/ wynikająca z „kruchej” jeszcze struktury osobowości, niepewności i zagubienia;

- trudności wychowawcze warunkowane zaburzeniami emocjonalnymi, wynikającymi z nieprawidłowych relacji rodzinnych, dysfunkcji bądź patologii w rodzinie /choroby, uzależnienia, trudności ekonomiczne, emigracja zarobkowa, urazowe doświadczenia np. przemoc, nierozwiązywane konstruktywnie konflikty/, niedojrzałości i niskiego poziomu wrażliwości rodziców na potrzeby dziecka, niezdolności rodziców do właściwego wspierania rozwoju dziecka;
- trudności w radzeniu sobie z nieznanymi do tej pory sytuacjami życiowymi, np. pierwsze związki miłosne, nieudane lub niesatysfakcjonujące relacje z rówieśnikami, organizacja, planowanie i zarządzanie zadaniami i czasem, stawianie sobie celów i wymagań;
- trudności w radzeniu sobie z własną wrażliwością zmysłowo-percepcyjną, cechującą tzw. osobowość artystyczną, niepokojem, koniecznością poszukiwania materialnych form ekspresji zalegających wrażeń, uczuć, doznań, koncentracja na sobie i własnych uczuciach, egocentryzm, niekiedy brak otwartości na innych ludzi i ich potrzeby, niski poziom tzw. inteligencji emocjonalnej, problemy z nawiązaniem i podtrzymaniem kontaktu.

Ww. problemy uznano w naszej szkole za czynniki ryzyka i zagrożenia zachowaniami destrukcyjnymi, a ze względu na wiek uczniów i specyfikę środowiska zaliczono ich do grup niskiego i podwyższonego ryzyka.

W oparciu o diagnozę dokonano wyboru strategii działań profilaktycznych oraz odpowiednich form i metod działania.

IV. Wybrane strategie profilaktyczne.

We współczesnej profilaktyce rozróżnia się trzy grupy adresatów działań profilaktycznych:

grupa niskiego ryzyka	osoby, które jeszcze nie podejmują ryzykownych zachowań, znajdują się niejako w fazie przed potencjalną inicjacją;
grupa podwyższonego ryzyka	osoby podejmujące już zachowania ryzykowne, po inicjacji, „eksperymentujący” z zachowaniami ryzykownymi;
grupa wysokiego ryzyka	charakteryzuje się występowaniem utrwalonych zachowań ryzykownych – patologii

Do grupy pierwszej i drugiej stosuje się działania z zakresu profilaktyki pierwszo- i drugorzędowej:

1. Działania informacyjne – wyrastające z wiary w ludzkie możliwości samodoskonalenia się przez podejmowanie odpowiedzialnych decyzji. Warunkiem takiej odpowiedzialności jest otrzymywanie adekwatnych informacji, które umożliwiają człowiekowi dokonywanie racjonalnych wyborów i prezentowanie społecznie akceptowanych zachowań.

główny cel: dostarczanie adekwatnych, szczerych i aktualnych informacji o prawidłowym rozwoju i zdrowym funkcjonowaniu oraz czynnikach szkodliwych i ich wpływie na człowieka.

działania: wykorzystanie środków masowej informacji, ulotki, broszury, plakaty, wykłady, debaty, seminaria tematyczne.

2. Działania edukacyjne – opierają się na założeniu, że ludzie w swoim działaniu kierują się na zaspokajanie swoich podstawowych potrzeb, takich, jak: miłości, bezpieczeństwa, przynależności czy poczucia własnej tożsamości. Zaspokajanie tych potrzeb dokonuje się w kontekście społecznym oraz za pomocą takich działań, które umożliwiają podnoszenie poczucia własnej wartości. Osoby, które mają trudności w podejmowaniu decyzji, rozwiązywaniu problemów i porozumiewaniu się z innymi ludźmi, z reguły mają również trudności problemy w zaspokajaniu swoich potrzeb w sposób konstruktywny dla nich samych i dla społeczeństwa.

Główny cel: pomoc jednostkom w rozwijaniu podstawowych umiejętności życiowych i psychospołecznych.

działania: uczenie i rozwijanie umiejętności podejmowania decyzji, radzenia sobie ze stresem, rozwiązywania problemów, porozumiewania się w relacjach interpersonalnych, planowania kariery zawodowej, budowania celów życiowych.

3. Działania o charakterze alternatywnym - ich podstawą jest założenie, że ograniczenie dysfunkcyjności może również dokonywać się poprzez uczestniczenie młodzieży i dorosłych w takich działaniach, które wzmacniają pozytywną świadomość siebie i innych oraz oferują możliwość osiągnięcia zadowolenia i pozytywnych wzmocnień bez konieczności podejmowania zachowań dysfunkcyjnych. Stwarzają one możliwość rozwoju, w którym ludzie mogą doskonalić samodyscyplinę, zaufanie do siebie, poczucie własnej siły i niezależności stając się osobami dojrzałymi społecznie.

Główny cel: tworzenie pozytywnych alternatyw wobec patologii przez stymulowanie takich działań społecznych, w wyniku których ludzie mogą czerpać satysfakcje z własnego zaangażowania, odpowiedzialności i poczucia zaufania społecznego.

działania: przedsięwzięcia skupiające aktywność grup wokół wspólnego działania, wartościowych celów, akceptowanych i wspieranych przez osoby z autorytetem i społeczność lokalną.

4. Działania interwencyjne – zmierzają do pomagania jednostkom w identyfikowaniu swoich problemów i poszukiwaniu możliwości ich rozwiązywania. Interwencja obejmuje towarzyszenie ludziom i wspieranie ich w krytycznych okresach ich życia.

Główny cel: pomoc w skutecznym radzeniu sobie z problemami osobistymi i rodzinnymi

działania: poradnictwo rodzinne i indywidualne, konsultacje, indywidualna i grupowa pomoc psychologiczno - pedagogiczna, interwencja kryzysowa.

V. Cele szczegółowe, zadania, formy i metody ich realizacji, osoby realizujące.

1.Działania informacyjne:

- dostarczenie młodzieży aktualnych informacji dotyczących zagrożeń uzależnieniami od środków psychoaktywnych, alkoholu i nikotyny, komputera,
- - dostarczenie wiedzy na temat ryzyka wczesnej inicjacji seksualnej oraz chorób związanych z aktywnością seksualną i metod zapobiegania im,
- edukacja prawna młodzieży,
- edukacja na temat zagrożeń cywilizacyjnych dla zdrowia i życia człowieka,
- dostarczenie wiedzy o patologicznych zjawiskach w życiu społecznym i rodzinnym (przemoc fizyczna, psychiczna i seksualna, przestępczość nieletnich, prostytutka, zaburzenia więzi, samobójstwa),
- informowanie o instytucjach udzielających wsparcia w sytuacjach problemów zdrowotnych, socjalnych, emocjonalnych,
- zapoznanie z prawnymi regulacjami dotyczącymi przemocy, uzależnień, używania środków psychoaktywnych, alkoholu i papierosów przez osoby niepełnoletnie i dorosłych ,
- zapoznanie młodzieży i rodziców ze szkolnym systemem interwencji w sytuacjach stwierdzenia użycia przez ucznia środków psychoaktywnych, stosowania przemocy, nieusprawiedliwionej nieobecności na zajęciach szkolnych,
- edukacja i szkolenie umiejętności w zakresie BHP i udzielania pomocy premedycznej.
- pomoc w planowaniu celów życiowych i kariery zawodowej
- współpraca z instytucjami lokalnymi i pozarządowymi.

Formy i metody pracy:

- pozyskiwanie i dystrybucja aktualnych materiałów informacyjno edukacyjnych (ulotek, broszur, plakatów) dla uczniów, rodziców, nauczycieli, literatury pomocnej nauczycielom i wychowawcom w formie czasopism, publikacji zwartych oraz elektronicznej,

Realizacja: pedagog szkolny, samorząd uczniowski, pracownik biblioteki szkolnej

- wykład, pogadanka, seminarium, szkolenie, zajęcia lekcyjne i lekcje wychowawcy klasy, konsultacje zbiorowe dla rodziców

Realizacja: wychowawcy klas, nauczyciele przedmiotów w ramach obowiązującej podstawy programowej, pedagog szkolny – pomoc metodyczna i merytoryczna, w razie potrzeby zaproszeni specjaliści

Standard: tematyką i treść zajęć powinny być dostosowane do wieku młodzieży, a przekazywane informacje i wiedza aktualne, rzetelne, obiektywne. Szkoła pełni funkcję pomocniczą wobec rodziców, rodzice współpracują i wspierają działania profilaktyczne szkoły.

2. Działania edukacyjne:

- rozwijanie u młodzieży umiejętności psychologicznych pomocnych w radzeniu sobie ze stresem i przykrymi emocjami,
- pomoc w nabywaniu samoświadomości w zakresie własnych uczuć, potrzeb, reakcji, zachowań i postaw,
- rozwijanie umiejętności interpersonalnych niezbędnych w kontakcie z innymi: empatii, zasad prawidłowej komunikacji, wzajemnego wpływu i wspierania się w stosunkach z ludźmi,
- modelowanie i wspieranie konstruktywnego podejścia do problemów i rozwiązywania konfliktów poprzez współpracę w budowaniu porozumienia,
- pomoc w budowaniu adekwatnej samooceny i samoakceptacji ze świadomością swoich mocnych stron i ograniczeń,
- pomoc w nabywaniu zdolności dokonywania wyborów i podejmowania decyzji,
- kształcenie zdolności do asertywnych zachowań w sytuacjach zagrożeń i presji rówieśników, grup subkulturowych i psychomanipulacyjnych,
- diagnozowanie funkcjonowania grup w celu zapobiegania zjawiskom nietolerancji, ostracyzmu i alienowania jednostek, braku zrozumienia dla innych, egocentryzmu i egoizmu,
- pomoc w planowaniu celów życiowych i kariery zawodowej

Formy i metody pracy:

- analiza i obserwacja funkcjonowania zespołów klasowych, diagnoza procesu grupowego, ról i pozycji członków grupy,
- otwieranie i rozwiązywanie z grupą dostrzeżonych nieprawidłowości i problemów zagrażających realizacji wspólnych celów i sprzyjających patologiom życia grupowego,
- dostrzeganie i omawianie tych sytuacji w szkole, które można wykorzystać w psychoedukacji,
- zajęcia psychoedukacyjne w zespołach klasowych na lekcjach wychowawczych i innych w uzgodnionych przypadkach,

- wykorzystywanie okazji przy realizacji tematyki programowej z różnych przedmiotów, dających możliwość omawiania z młodzieżą kwestii postaw, wyborów, umiejętności życiowych i społecznych,
- udzielanie poprawnie sformułowanej informacji zwrotnej, pomocnej w budowaniu samoświadomości i adekwatnej samooceny młodzieży,
- psychoedukacja rodziców w ramach konsultacji indywidualnych i grupowych,
- współpraca z rodzicami w diagnozowaniu indywidualnych potrzeb i zasobów umiejętności psychospołecznych ich dzieci,
- dostrzeganie i promowanie konstruktywnych zachowań i działań młodzieży.
- doradztwo zawodowe,
- współpraca z Miejską Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną w Opolu.

Realizacja: wychowawcy klas, nauczyciele przedmiotów w ramach obowiązującej podstawy programowej, doradca zawodowy, pedagog szkolny – pomoc metodyczna i merytoryczna, prowadzenie zajęć psychoedukacyjnych, w razie potrzeby zaproszeni specjaliści.

***Standard:** tematyką i treść zajęć powinny być dostosowane do wieku młodzieży. Treści z tego obszaru edukacji wiążą się ze szczególnymi kompetencjami osobistymi nauczycieli w zakresie umiejętności interpersonalnych, wymagają szczególnej wrażliwości i powściągliwości w wyrażaniu opinii, sądów i własnych postaw. Zajęcia psychoedukacyjne wymagają umiejętności pracy metodami warsztatowo - treningowymi.*

3. Działania o charakterze alternatywnym.

- umożliwienie młodzieży zaspokajania potrzeb aktywności, samorealizacji i rozwoju w społecznie akceptowanych formach działania,
- tworzenie możliwości zaspokajania potrzeb osiągnięć, uznania, przynależności, zaangażowania, integracji wokół pozytywnych celów i wspólnych wartości,
- modelowanie prospołecznych i altruistycznych postaw,
- rozwijanie umiejętności współpracy w realizacji wspólnych projektów i zadań,
- zachęcanie młodzieży do próbowania różnych stylów funkcjonowania osobistego w podejmowanych rolach społecznych,
- przyjmowanie informacji zwrotnych związanych z własnym funkcjonowaniem w sytuacjach zadaniowych i interpersonalnych,
- możliwość realizacji zainteresowań, pasji, uzdolnień,
- możliwość ekspresji własnych uczuć i potrzeb poprzez działanie,
- rozwijanie umiejętności rezygnacji z egoistycznych potrzeb i działania długofalowego z odroczoną gratyfikacją,

- ćwiczenie zdolności do radzenia sobie z porażką, do analizy popełnionych błędów, akceptacji dla swoich ograniczeń.

Formy i metody pracy:

- organizowanie wycieczek, wyjazdy na plenery plastyczne, udział w konkursach, wystawach, wernisażach,
- zajęcia pozalekcyjne, klubowe, kółka zainteresowań,
- tradycyjne uroczystości szkolne,
- działanie w ramach samorządów uczniowskich,
- wolontariat,
- włączanie się w działania podejmowane w środowisku lokalnym,
- działania w ramach realizowanych projektów Comenius i Sokrates,
- współpraca z instytucjami lokalnymi, krajowymi i zagranicznymi.

Realizacja: wychowawcy klas, nauczyciele przedmiotów ogólnych i plastycznych zaangażowani w poszczególne przedsięwzięcia, uczniowie szkoły, Rada Rodziców, pracownicy administracji i obsługi technicznej.

4. Działania interwencyjne.

- zapewnienie podstawowego oparcia i bezpieczeństwa osobom w sytuacji kryzysu, przejawiającego się:
 - nagłym załamaniem wyników w nauce, wysoką absencją,
 - nadużywaniem lub eksperymentowaniem ze środkami psychoaktywnymi, agresją, przemocą, zachowaniami destrukcyjnymi,
 - izolowaniem się od kontaktów z ludźmi,
 - samookaleczeniami,
 - identyfikacją z destrukcyjnymi grupami kontrkulturowymi,
 - próbą samobójczą,
 - zachowaniami niezgodnymi z prawem,
 - „ucieczką w chorobę”,
 - zaburzeniami łaknienia,
- powstrzymanie destrukcyjnych rozwiązań i zminimalizowanie kosztów kryzysu,
- wyjaśnienie przyczyn i istoty kryzysu,
- zapewnienie pomocy specjalistycznej stosownie do sytuacji,
- ingerencję prawną w przypadku naruszenia prawa.

Formy i metody pracy:

- zespół profilaktyczno-wychowawczy,
- interwencja kryzysowa zgodnie ze szkolnymi procedurami interwencji,

- poradnictwo indywidualne i rodzinne,
- udzielanie wsparcia i pomocy merytorycznej w rozwiązywaniu problemów wychowawczych nauczycielom i rodzicom,
- pomoc bezpośrednia uczniom problemowym, zagrożonym niedostosowaniem społecznym, psychopatologią, z zaburzeniami w procesie socjalizacji,
- diagnozowanie sytuacji wychowawczych wymagających interwencji,
- współpraca z lokalnymi specjalistycznymi ośrodkami wsparcia.

Realizacja: wychowawcy klas, zespół profilaktyczno-wychowawczy, nauczyciele przedmiotów, pedagog szkolny, koordynator ds. bezpieczeństwa, pracownicy administracji i obsługi technicznej.

Standard: Cała społeczność szkoły powinna znać procedury reagowania w sytuacjach kryzysowych, szczególnie w nagłych przypadkach. Czytelny podział ról i zadań, etapów postępowania bardzo pomaga w udzieleniu odpowiedniej pomocy. Przebieg interwencji powinien być udokumentowany przez osoby udzielające tej formy pomocy.

VI. Procedury interwencji kryzysowej.

Nauczyciele, wychowawcy, pedagodzy i psychologowie szkolni, bardzo często w swojej praktyce zawodowej natrafiają na sytuacje problemowe z uczniem lub rodzicem. Niektóre z tych sytuacji, a w szczególności te naruszające prawo, którym towarzyszy agresja i przemoc czy zachowania świadczące o demoralizacji wymagają szybkich i zdecydowanych działań, czyli podjęcia interwencji: prawnej, wychowawczej i profilaktycznej. W tym przypadku interwencja powinna być takim działaniem szkoły, które wynika z obowiązującego wszyskch porządku prawnego, przyjętego do realizacji ujednoliconego modelu i sposobu postępowania wobec nasilających się i trudnych problemów z uczniami naruszającymi prawo oraz obowiązujące w szkole normy zachowań.

„Program zapobiegania niedostosowaniu społecznemu i przestępczości wśród dzieci i młodzieży”, który został przyjęty do realizacji uchwałą Rady Ministrów w styczniu 2004 r., w części V zawiera katalog zdarzeń i sytuacji, w których szkoła powinna podejmować interwencję prawną czy profilaktyczną. Zgodnie z prawem podjęcie interwencji w określonych w tym programie sytuacjach powinno wynikać z przyjęcia przez szkołę do realizacji ramowych procedur postępowania do szkolnego programu profilaktyki.

Działanie interwencyjne.

W przypadku uzyskania informacji, że uczeń który, nie ukończył 18 lat, używa alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, uprawia nierząd, bądź przejawia inne zachowania świadczące o demoralizacji¹, nauczyciel powinien podjąć następujące kroki:

- Przekazać uzyskaną informację wychowawcy klasy.
- Wychowawca informuje o fakcie pedagoga/psychologa szkolnego i dyrektora szkoły.
- Wychowawca wzywa do szkoły rodziców (prawnych opiekunów) ucznia i przekazuje im uzyskaną informację. Przeprowadza rozmowę z rodzicami oraz z uczniem, w ich obecności. W przypadku potwierdzenia informacji, zobowiązuje ucznia do zaniechania negatywnego postępowania, rodziców zaś bezwzględnie do

1. Naruszanie zasad współżycia społecznego, popełnienie czynu zabronionego, systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki, włóczęgostwo, udział w działalności grup przestępczych - art.4 §1 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich.

szczególne nadzoru nad dzieckiem. W toku *interwencji profilaktycznej* może zaproponować rodzicom skierowanie dziecka do specjalistycznej placówki i udział dziecka w programie terapeutycznym.

- Jeżeli rodzice odmawiają współpracy lub nie stawiają się do szkoły, a nadal z wiarygodnych źródeł napływają informacje o przejawach demoralizacji ich dziecka, szkoła pisemnie powiadamia o zaistniałej sytuacji sąd rodzinny lub policję (specjalistę ds. nieletnich).
- Podobnie, szkoła powiadamia sąd lub policję, jeżeli wykorzysta wszystkie dostępne jej środki oddziaływań wychowawczych, (rozmowa z rodzicami, ostrzeżenie ucznia, spotkania z pedagogiem, psychologiem, itp.), a ich zastosowanie nie przynosi oczekiwanych rezultatów. Dalszy tok postępowania leży w kompetencji tych instytucji.

Działanie interwencyjne.

W przypadku, gdy nauczyciel znajduje na terenie szkoły substancję przypominającą wyglądem narkotyk powinien podjąć następujące kroki:

- Nauczyciel zachowując środki ostrożności² zabezpiecza substancję przed dostępem do niej osób niepowołanych oraz ewentualnym jej zniszczeniem do czasu przyjazdu policji, próbuje (o ile to jest możliwe w zakresie działań pedagogicznych) ustalić, do kogo znaleziona substancja należy.
- Powiadamia o zaistniałym zdarzeniu dyrektora szkoły i wzywa policję.
- Po przyjeździe policji niezwłocznie przekazuje zabezpieczoną substancję i przekazuje informacje dotyczące szczegółów zdarzenia.

W przypadku, gdy nauczyciel podejrzewa, że uczeń posiada przy sobie substancję przypominającą narkotyk, powinien podjąć następujące kroki:

- Nauczyciel w obecności innej osoby (wychowawca, pedagog, dyrektor, itp.) ma prawo żądać, aby uczeń przekazał mu tę substancję, pokazał zawartość torby szkolnej oraz kieszeni (we własnej odzieży), ewentualnie innych przedmiotów budzących podejrzenie co do ich związku z poszukiwaną substancją. Nauczyciel nie ma prawa

2. Nauczyciel do takich celów powinien zastosować pakiet ochronny: gumowe rękawiczki, maska na twarz, szczypce, torebka.

- samodzielnie wykonać czynności przeszukania odzieży ani teczki ucznia – jest to czynność zastrzeżona wyłącznie dla policji.
- O swoich spostrzeżeniach powiadamia dyrektora szkoły oraz rodziców/opiekunów ucznia i wzywa ich do natychmiastowego stawiennictwa.
 - W przypadku, gdy uczeń, mimo wezwania, odmawia przekazania nauczycielowi substancji i pokazania zawartości teczki, szkoła wzywa policję, która przeszukuje odzież i przedmioty należące do ucznia oraz zabezpiecza znalezioną substancję i zabiera ją do ekspertyzy.
 - Jeżeli uczeń wyda substancję dobrowolnie, nauczyciel, po odpowiednim zabezpieczeniu, zobowiązany jest bezzwłocznie przekazać ją do jednostki policji. Wcześniej próbuje ustalić, w jaki sposób i od kogo, uczeń nabył substancję.
 - Całe zdarzenie nauczyciel dokumentuje, sporządzając możliwie dokładną notatkę z ustaleń wraz ze swoimi spostrzeżeniami.

UWAGA:

Zgodnie z przepisami ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, w Polsce karalne jest:

- posiadanie każdej ilości środków odurzających lub substancji psychotropowych;
- wprowadzanie do obrotu środków odurzających;
- udzielanie innej osobie, ułatwianie lub umożliwianie ich użycia oraz nakłanianie do użycia;
- wytwarzanie i przetwarzanie środków odurzających.

Działanie interwencyjne.

Postępowanie wobec ucznia – sprawcy czynu karalnego lub przestępstwa:

- niezwłoczne powiadomienie dyrektora szkoły,
- ustalenie okoliczności czynu i ewentualnych świadków zdarzenia,
- przekazanie sprawcy (o ile jest znany i przebywa na terenie szkoły) dyrektorowi szkoły, lub pedagogowi szkolnemu pod opiekę
- powiadomienie rodziców ucznia-sprawcy,
- niezwłoczne powiadomienie policji w przypadku gdy sprawa jest poważna (rozbój, uszkodzenie ciała, itp.), lub sprawca nie jest uczniem szkoły i jego tożsamość nie jest nikomu znana³,

³ Można ująć sprawcę i go zatrzymać do czasu przyjazdu policji.

- zabezpieczenie ewentualnych dowodów przestępstwa, lub przedmiotów pochodzących z przestępstwa i przekazanie ich policji (np. sprawca rozboju na terenie szkoły używa noża i uciekając porzuca go lub porzuca jakiś przedmiot pochodzący z kradzieży).

Postępowanie nauczyciela wobec ucznia, który stał się ofiarą czynu karalnego:

- udzielenie pierwszej pomocy (przedmedycznej)⁴, bądź zapewnienia jej udzielenia poprzez wezwanie lekarza, w przypadku kiedy ofiara doznała obrażeń,
- niezwłoczne powiadomienie dyrektora szkoły,
- powiadomienie rodziców ucznia,
- niezwłoczne wezwanie policji w przypadku, kiedy istnieje konieczność profesjonalnego zabezpieczenia śladów przestępstwa, ustalenia okoliczności i ewentualnych świadków zdarzenia.

W przypadku znalezienia na terenie szkoły broni, materiałów wybuchowych, innych niebezpiecznych substancji lub przedmiotów, należy zapewnić bezpieczeństwo przebywającym na terenie szkoły osobom, uniemożliwić dostęp osób postronnych do tych przedmiotów i wezwać policję - tel.997 lub 112.

Działanie interwencyjne.

W przypadku, gdy nauczyciel podejrzewa, że na terenie szkoły znajduje się uczeń będący pod wpływem alkoholu lub narkotyków powinien podjąć następujące kroki:

- Powiadamia o swoich przypuszczeniach wychowawcę klasy.
- Odizolowuje ucznia od reszty klasy, ale ze względów bezpieczeństwa nie pozostawia go samego; stwarza warunki, w których nie będzie zagrożone jego życie ani zdrowie⁵.
- Wzywa lekarza w celu stwierdzenia stanu trzeźwości lub odurzenia, ewentualnie udzielenia pomocy medycznej.
- Zawiadamia o tym fakcie dyrektora szkoły oraz rodziców/opiekunów, których zobowiązuje do niezwłocznego odebrania ucznia ze szkoły.
- Gdy rodzice/opiekunowie odmówią odebrania dziecka, o pozostaniu ucznia w szkole, czy przewiezieniu do placówki służby zdrowia, albo przekazaniu go do dyspozycji funkcjonariuszom policji - decyduje

⁴ Ważne jest przeszkolenie nauczycieli w tym zakresie

⁵ Opiekun siada bliżej drzwi - trzeba uważać na okna, uczeń może uciekać, może stracić przytomność, dostać ataku szału, itd.

lekarz, po ustaleniu aktualnego stanu zdrowia ucznia i w porozumieniu z dyrektorem szkoły/placówki.

- Szkoła zawiadamia najbliższą jednostkę policji, gdy rodzice ucznia będącego pod wpływem alkoholu – odmawiają przyjscia do szkoły, jest on agresywny, bądź swoim zachowaniem daje powód do zgorzenia albo zagraża życiu lub zdrowiu innych osób.
- W przypadku stwierdzenia stanu nietrzeźwości⁶, policja ma możliwość przewiezienia ucznia do izby wytrzeźwień, albo do policyjnych pomieszczeń dla osób zatrzymanych - na czas niezbędny do wytrzeźwienia (maksymalnie do 24 godzin). O fakcie umieszczenia zawiadamia się rodziców/opiekunów oraz sąd rodzinny jeśli uczeń nie ukończył 18 lat.
- Jeżeli powtarzają się przypadki, w których uczeń (przed ukończeniem 18 lat) znajduje się pod wpływem alkoholu lub narkotyków na terenie szkoły, to szkoła ma obowiązek powiadomienia o tym policji (specjalisty ds. nieletnich) lub sądu rodzinnego.
- Spożywanie alkoholu na terenie szkoły przez ucznia, który ukończył 17 lat, stanowi wykroczenie z art. 43 ust. 1 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Należy o tym fakcie powiadomić policję. Dalszy tok postępowania leży w kompetencji tej instytucji.

W przypadku kiedy uczeń który, nie ukończył 18 lat, systematycznie opuszcza zajęcia szkolne bez usprawiedliwienia, nauczyciel mógłby podjąć następujące kroki:

- Przekazać informację wychowawcy klasy.
- Wychowawca przeprowadza rozeznanie frekwencji ucznia u innych nauczycieli.
- W przypadku stwierdzenia problemu frekwencji, informuje o tym fakcie pedagoga/psychologa szkolnego i dyrektora szkoły – może wnioskować o zwołanie zespołu problemowo-zadaniowego w celu zdiagnozowania problemu.
- Wychowawca wzywa do szkoły rodziców (prawnych opiekunów) ucznia i przekazuje im uzyskane i udokumentowane informacje. Przeprowadza rozmowę z rodzicami oraz z uczniem, w ich obecności. W przypadku potwierdzenia istnienia problemu, zobowiązuje ucznia do zaniechania negatywnego postępowania, rodziców zaś bezwzględnie do szczególnego nadzoru nad dzieckiem. W toku *interwencji profilaktycznej* może zaproponować rodzicom objęcie dziecka formami pomocy psychologiczno-pedagogicznej na terenie

⁶ Stężenie we krwi powyżej 0,5 ‰ alkoholu lub w wydychanym powietrzu powyżej 0,25 mg alkoholu w 1 dm³.

szkoły w tym skierowanie do specjalistycznej placówki i udział dziecka w programie wyrównawczym lub terapeutycznym.

- Wychowawca dokumentuje przeprowadzone działania, sporządzony protokół ustaleń daje rodzicom do podpisu.
- Jeżeli rodzice i uczeń odmawiają współpracy lub nie realizują proponowanej pomocy, a nadal napływają informacje o braku frekwencji ucznia na zajęciach wychowawca przekazuje sprawę dyrektorowi szkoły, w celu zastosowania elementów ustawowego postępowania administracyjno-egzekucyjnego.
- W przypadku towarzyszących temu przejawów demoralizacji u dziecka, szkoła równolegle, pisemnie powiadamia o zaistniałej sytuacji sąd rodzinny lub policję (*specjalistę ds. nieletnich*).

Interwencja wychowawcza.

W przypadku, kiedy uczeń sprawia problemy wychowawcze, zachowuje się agresywnie, bądź przejawia zachowania świadczące o zagrożeniu demoralizacją,⁷ nauczyciel powinien podjąć następujące kroki:

- Po wykorzystaniu zwyczajowo przyjętych form reagowania, takich jak: kilkukrotne zwrócenie uwagi, prośba o zaprzestanie niepoprawnego zachowania⁸, przekazuje pisemną informację wychowawcy klasy⁹.
- Wychowawca przeprowadza rozeznanie zachowania ucznia u innych nauczycieli, informuje o tym fakcie pedagoga/psychologa szkolnego i dyrektora szkoły – Może wnioskować o zwołanie zespołu problemowo-zadaniowego w celu zdiagnozowania problemu¹⁰.
- Wychowawca wzywa do szkoły rodziców (prawnych opiekunów) ucznia i przekazuje im uzyskane informacje¹¹. Przeprowadza rozmowę z rodzicami oraz z uczniem w ich obecności; po wysłuchaniu rodziców (opiekunów) zobowiązuje ucznia do zaniechania negatywnego postępowania, rodziców zaś do szczególnego nadzoru nad dzieckiem. W toku *interwencji* może zaproponować rodzicom skierowanie

⁷ Naruszanie zasad współżycia społecznego, popełnienie czynu zabronionego, systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki, włóczęgostwo, udział w działalności grup przestępczych - art.4 §1 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Są to zachowania świadczące o demoralizacji.

⁸ Bardzo ważne jest opanowanie uczuć, pilnowanie granic (asertywność) oraz prawidłowa komunikacja.

⁹ Informacja powinna zawierać daty i opis wydarzeń - zachowań oraz ewent. to, co nauczyciel próbował robić.

¹⁰ Dokumentuje te czynności (dziennik, zeszyt, karta interwencji, itp.)

¹¹ Tylko to co udokumentowane - nie komentuje ich, mówi że na tym etapie sytuacja wymaga podjęcia przez szkołę działań wynikających z obowiązujących sposobów postępowania.

- dziecka do specjalistycznej placówki¹² lub udział dziecka w przygotowanym na terenie szkoły programie pomocy¹³.
- Wychowawca dokumentuje przebieg interwencji i daje rodzicom do zapoznania się i podpisania wspólnych uzgodnień¹⁴.
 - Jeżeli rodzice odmawiają współpracy lub nie stawiają się do szkoły, a trudności wychowawcze nie ustępują, napływają informacje o przejawach demoralizacji dziecka¹⁵, szkoła pisemnie powiadamia o zaistniałej sytuacji sąd rodzinny lub policję (*specjalistę ds. nieletnich*).
 - Podobnie, szkoła powiadamia sąd rodzinny, jeżeli wykorzysta wszystkie dostępne jej środki oddziaływań wychowawczych, (*rozmowa z rodzicami, ostrzeżenie ucznia, spotkanie z pedagogiem, psychologiem, itp.*), a ich zastosowanie nie przynosi oczekiwanych rezultatów. Dalszy tok postępowania leży w kompetencji tych instytucji.

Działanie interwencyjne.

Nauczyciel zauważył, że uczeń na rękach, nogach, szyi i plecach miał wyraźne ślady pobicia. Uczeń bardzo prosi, żeby nie wzywać matki, bo będzie zła.

- Jeśli w szkole nie ma lekarza to należy zaprowadzić ucznia do najbliższego ośrodka zdrowia i poprosić dyżurującego pediatrę o udzielenie pomocy medycznej oraz o dokonanie opisu stanu dziecka¹⁶. Poprosić o opinię, czy uczeń może uczestniczyć w zajęciach szkolnych. Takie zaświadczenie może później być ewentualnym dowodem, równym tzw. zaświadczeniu obdukcijnemu.
- Powiadomić dyrektora szkoły, a następnie policję (*specjalistę z wydziału ds. nieletnich*).
- Powiadomić rodziców i wezwać rodziców. Dalej można iść ścieżką interwencji wobec „dziecka ofiary”.

¹² Różne poradnie, lekarz, itp.

¹³ Można polecić kontakt z pedagogiem lub psychologiem szkolnym, którzy rozpoznają problemy ucznia (diagnoza), organizują lub wnioskuje o objęcie pomocą psych. – ped. w tym specjalistyczną (może być w innej placówce).

¹⁴ Koniecznie uzgodnić terminy, daty i określony sposób kontaktu w celu przekazania szkole informacji o dziecku – nie przez dziecko!

¹⁵ Dlatego cały czas warto dokumentować fakty i monitorować sytuację.

¹⁶ To nie jest obdukcja. Lekarz zawsze może wydać zaświadczenie z badania i oględzin stanu zdrowia dziecka.

VII. Ewaluacja programu

1. Coroczna analiza i ocena funkcjonowania programu dokonywana przez Radę Pedagogiczną szkoły.
2. Aktualizowanie programu w sytuacjach zmian prawnych.
3. Dostosowywanie, w razie potrzeby, /np. pojawiania się nowych zagrożeń czy zjawisk społecznych/, form, metod i tematyki programu do zmieniających się realiów.
4. Gromadzenie uwag, refleksji, opinii uczestników programu na temat jego efektywności.
5. Ankiety ewaluacyjne.